

Archeologienota

Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan: Verslag van Resultaten

Auteur

Thaïsa Van Speybroek

Erkende archeoloog

Lina Cornelis (2015/00024)

BAAC-Projectnummer

2019-0786

Plaats en datum

Gent, 27 augustus 2019

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1209

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Huidige situatie	5
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.1.6	Randvoorwaarden	6
1.2	Werkwijze en strategie	9
1.2.1	Onderzoeksvragen	9
1.2.2	Heuristiek	9
1.3	Assessmentrapport	11
1.3.1	Landschappelijk kader	11
1.3.2	Historisch kader	23
1.3.3	Cartografische bronnen	27
1.3.4	Archeologisch kader	32
1.4	Besluit	36
1.4.1	Datering en interpretatie	36
1.4.2	Archeologische verwachting	36
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering	37
1.4.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	37
2	Samenvatting	39
3	Plannenlijst	40
4	Lijst met figuren	40
5	Lijst met tabellen	40
6	Bibliografie	41
7	Bijlagen	43

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan		
Ligging	Burgemeester Vercruysselaan 5, gemeente Kortrijk, provincie West-Vlaanderen		
Kadaster	Gemeente Kortrijk, Afdeling 2, Sectie A, percelen 249G3, 257V		
Coördinaten	Noordwest:	x: 72211,56	y: 170040,20
	Noordoost:	x: 72360,50	y: 169987,52
	Zuidwest:	x: 72362,98	y: 169925,93
	Zuidoost:	x: 72229,42	y: 169936,51
Projectcode BAAC Vlaanderen	2019-0786		
Bureau-Onderzoek	Projectcode	2019G17	
	Erkend archeoloog	Lina Cornelis (Erkenningsnummer: 2015/00024)	
	Betrokken actoren	Thaïsa Van Speybroek (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (1:10.000; digitaal; 17/07/2019)

¹ AGIV 2019d

Plan 2: Plangebied op kadastrale kaart² (GRB) (1:1; digitaal; 17/07/2019)

² AGIV 2019b

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een sloop en een renovatie gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren diverse bodemingrepen (waaronder de sloop van het merendeel van de bestaande bebouwing, de sloop van de bestaande verharding en de sloop van de ondergrondse parking) die qua omvang een mogelijke bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied Kortrijk, *Burgemeester Vercruysselaan* bedraagt ca. 1,4ha. Het valt buiten een beschermde archeologische site; ligt niet in, maar grenst wel aan een archeologisch

vastgestelde zone; en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

Daarnaast werden voor het plangebied geen waarden voor ‘beschermd onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal. Aangrenzend is er wel een waarde voor beschermd onroerend erfgoed opgenomen in het Geoportaal, met name het Sint-Amandscollege.⁴ Net ten oosten en ten westen van het plangebied zijn er enkele meldingen van vastgesteld onroerend erfgoed, namelijk enkele burgerhuizen.⁵

Aangezien het plangebied in een zone voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen ligt en de totale oppervlakte van de bodemingreep 5.000m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het Agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de vergunningsaanvraag gevoegd.

1.1.4 Huidige situatie

Op het terrein staat een voormalig ziekenhuisgebouw (Figuur 1). Rond de gebouwen is nagenoeg alle oppervlakte verhard. Onder de parking vooraan zit een ondergrondse parking van één verdieping. Onder westelijke en oostelijke vleugel en het centrale deel van de zuidelijke vleugel zit een ondergrondse kelder van één verdieping (Bijlage 2, Plan 4).

Figuur 1: Huidige situatie gezien vanuit het noorden⁶

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein de renovatie van de oostelijke vleugel van het Sint-Maartensziekenhuis (Plan 3) en de sloop van de rest van de gebouwen binnen het plangebied, inclusief

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2019

⁴ IOE 2019 ID 59831

⁵ IOE 2019 IDs 41314, 32890, 26435, 35618

⁶ GOOGLE 2019 printscreen genomen op 14/08/2019

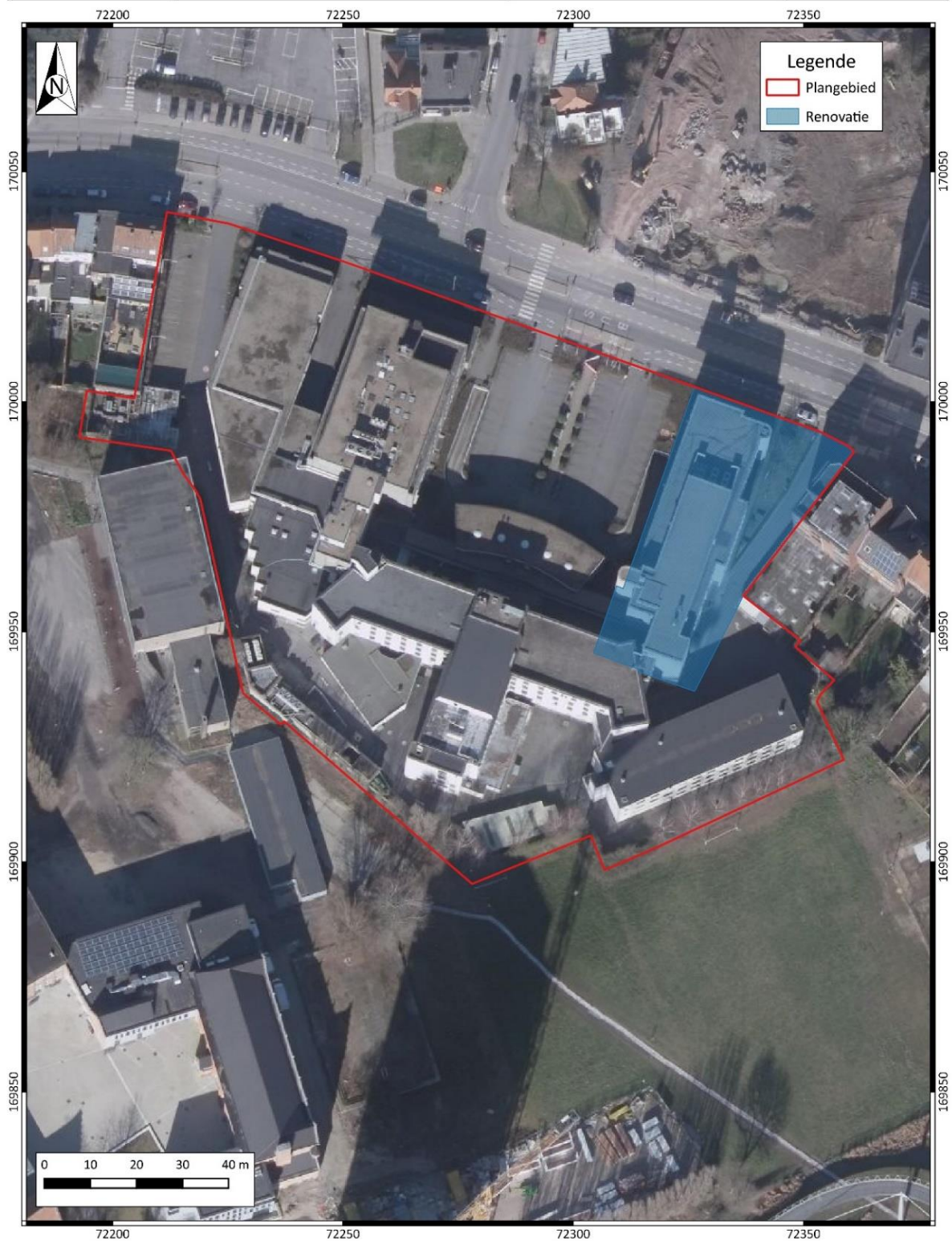
de kelders en de ondergrondse parking. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De geplande werken zullen mogelijk gefaseerd uitgevoerd worden omwille van praktische redenen (zie Bijlage 2). De geplande werken zijn de volgende:

- Sloop van de gebouwen en kelders, behalve de oostelijke vleugel
- Sloop van een deel van de bestaande verharding rondom de gebouwen
- Sloop van de bestaande bovengrondse en ondergrondse parking, centraal in de noordelijke helft van het plangebied.
- Aanleg groenzone en Finse piste (bijlage 2). Hiervoor wordt grond aangevoerd.
 - Finse piste is een onverhard pad, zonder fundering, bedekt met schors.
 - Binnen de Finse piste wordt een vijver met een diepte van ca. 0,5m aangelegd. Deze vijver heeft niet het doel functioneel te zijn, dus enkel om het landschap visueel aantrekkelijk te maken.
 - Binnen de Finse piste en net ten noorden ervan worden er enkele ophogingen aangelegd
 - Bouw fietsenstalling

1.1.6 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

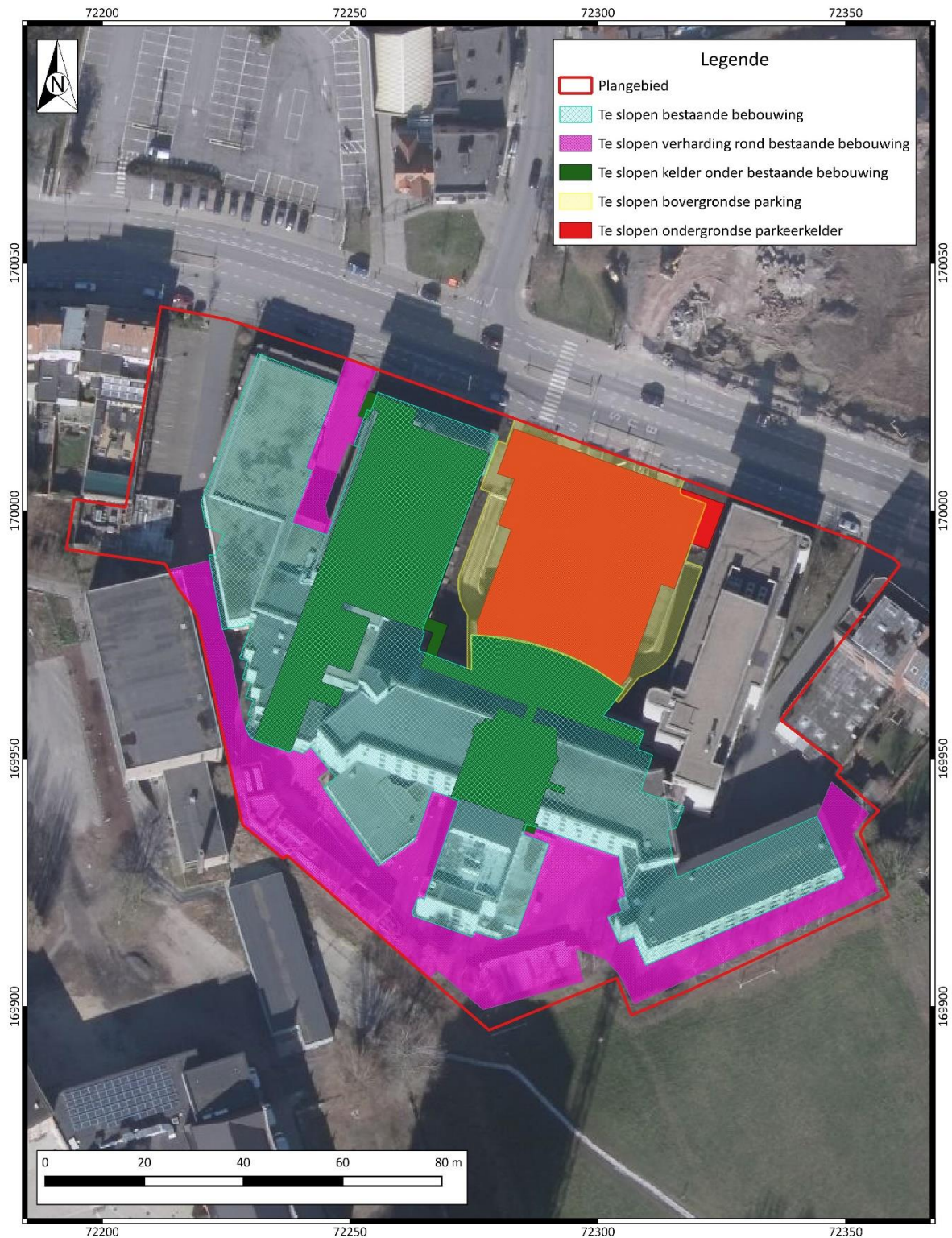
BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan Plangebied op meest recente orthofoto (2018)	Projectnummer BAAC: 2019-0786 Projectcode bureauonderzoek: 2019G17	Datum: 17-7-2019 Schaal: 1:700
---	--	---	-----------------------------------

Plan 3: Plangebied met aanduiding van geplande renovatie⁷ op orthofoto⁸ (1:1; digitaal; 17/07/2019)

⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁸ AGIV 2019c

Plan 4: Geplande werken binnen het plangebied op orthofoto⁹ (1:1; digitaal; 27/08/2019)

⁹ Plan aangeleverd door initiatiefnemer, zie Bijlage 2

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart

- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹⁰

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Deventerkaart
- Kaart van Pierre Le Poivre
- Ferrariskaart
- Vandermaelenkaart
- Topografische kaart 1952-1969

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹¹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

¹⁰ CARTESIUS 2019

¹¹ BEYAERT et al. 2006

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader

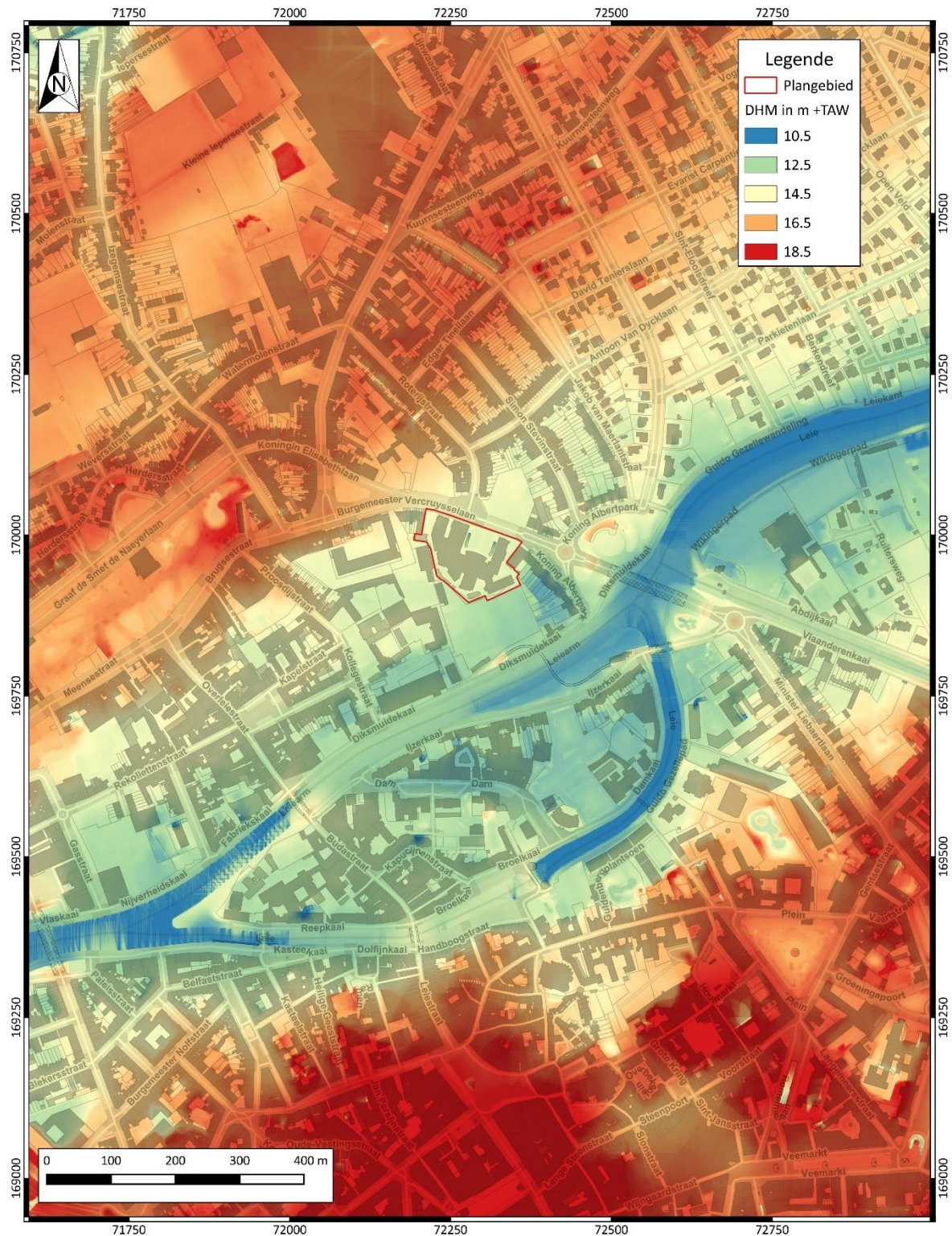
Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied is gelegen aan de Burgemeester Vercruysselaan nr. 5 in Kortrijk, in een stedelijke omgeving. Ten noorden van het plangebied loopt de Burgemeester Vercruysselaan met bebouwing aan de overkant van de straat. Ten oosten van het plangebied zijn rijwoningen gelegen. Ten zuidoosten van het plangebied is een grasveld dat loopt tot aan de Diksmuidestraat. Ten zuiden van het plangebied is de Sint-Amandssite gelegen, nu een basisschool. Ten westen van het plangebied zijn eveneens rijwoningen gelegen, met daarachter een sporthal.

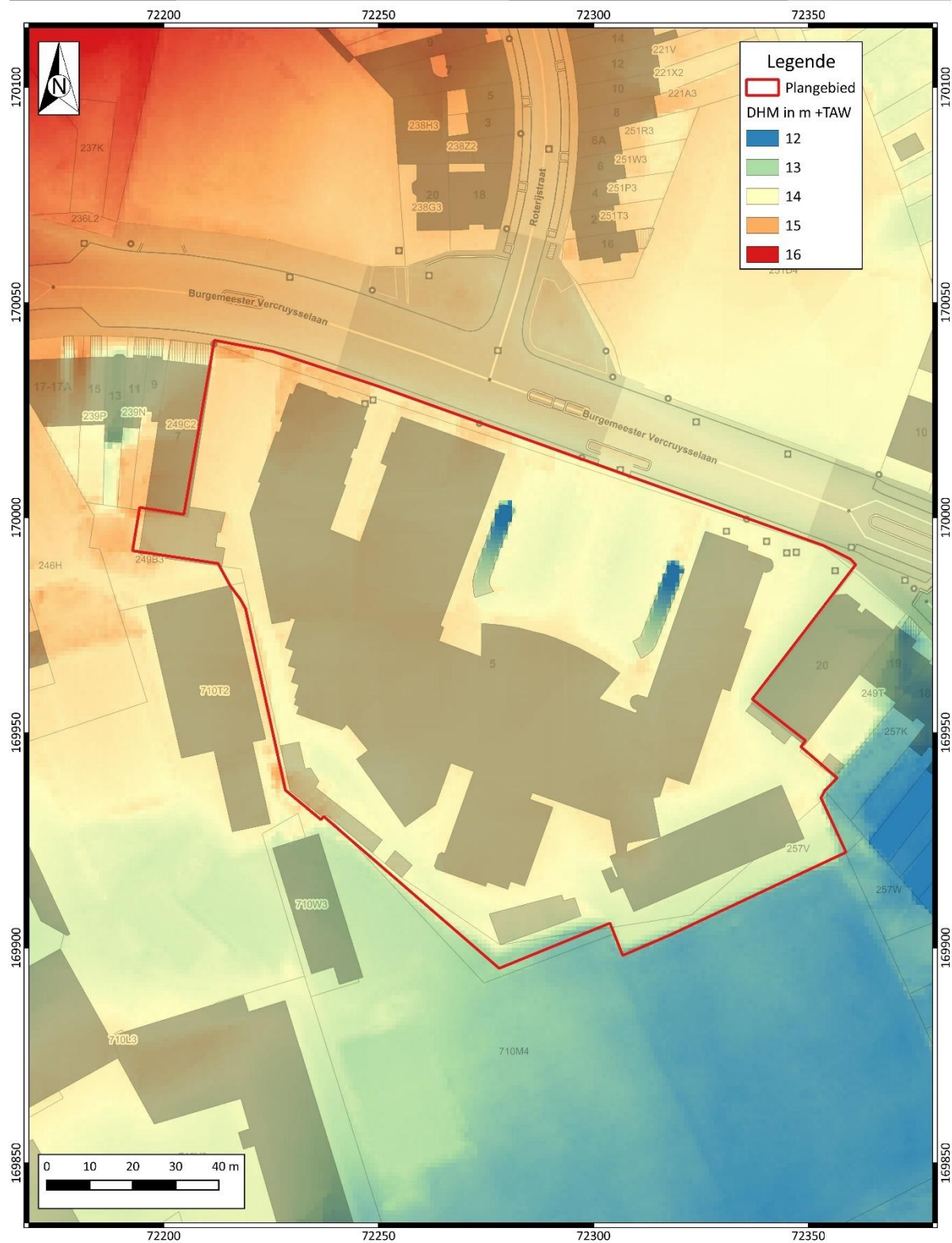
De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen ca. 10,5m en 18,5m + TAW (Plan 5). Het plangebied zelf is nagenoeg vlak en ligt op een hoogte van ca. 14m +TAW (Plan 6).

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Kortrijk Burgemeester Verduytselaan Plangebied en omgeving op digitaal hoogtemodel over GRB	Projectnummer BAAC: 2019-0786 Projectcode bureauonderzoek: 2019G17	Datum: 14-8-2019 Schaal: 1:5000
---	--	---	------------------------------------

Plan 5: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹² (1:1; digitaal; 14/08/2019)

¹² AGIV 2019a

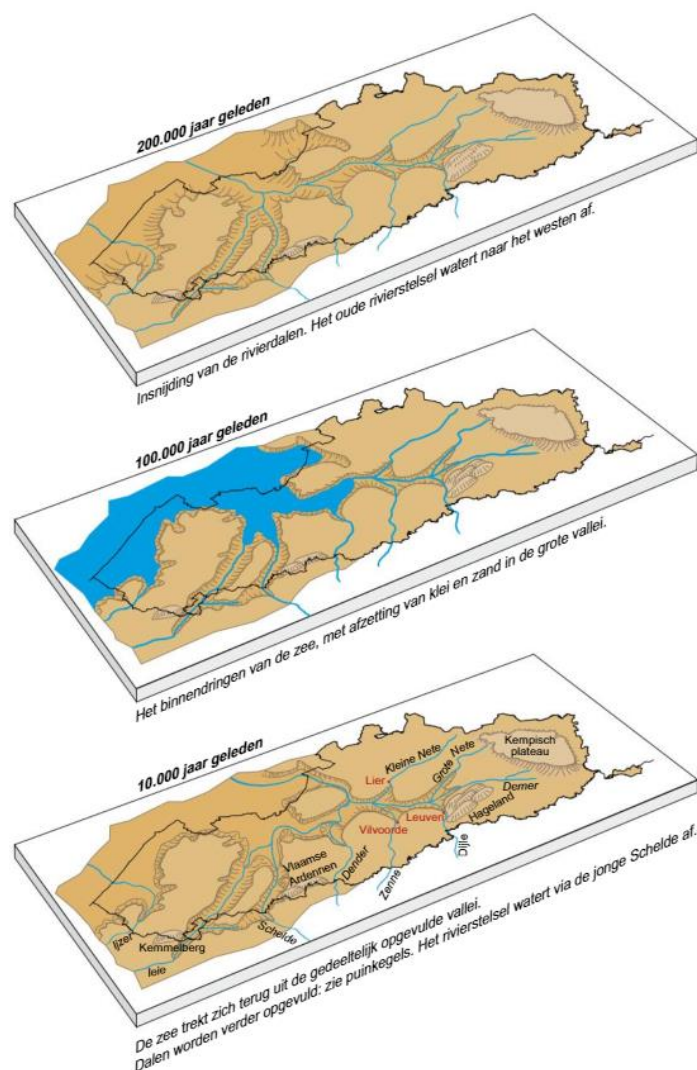

Plan 6: Plangebied op het DHM¹³ (1:1; digitaal; 14/08/2019)

¹³ AGIV 2019a

Landschappelijke en hydrografische situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de vallei van de Leie, in de zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei.¹⁴ De vallei van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei (Figuur 2). Dit is een depressie (in feite een complex van deels bedolven thalwegen) die vanaf het middencromerien door fluviatiele processen is uitgeschuurd tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat en in de loop van het weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-quartaire opvulpakket kan meer dan 25m, en plaatselijk zelfs tot 30m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10m +TAW. De Vlaamse Vallei heeft oostelijke en zuidelijke uitlopers. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. De oostelijke uitlopers strekken zich uit over de as Rupel-Dijle-Demer tot in de buurt van Werchter. In vergelijking met de Scheldevallei komen in de Leievallei dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het quartaire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.¹⁵

Figuur 2: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistocene¹⁶

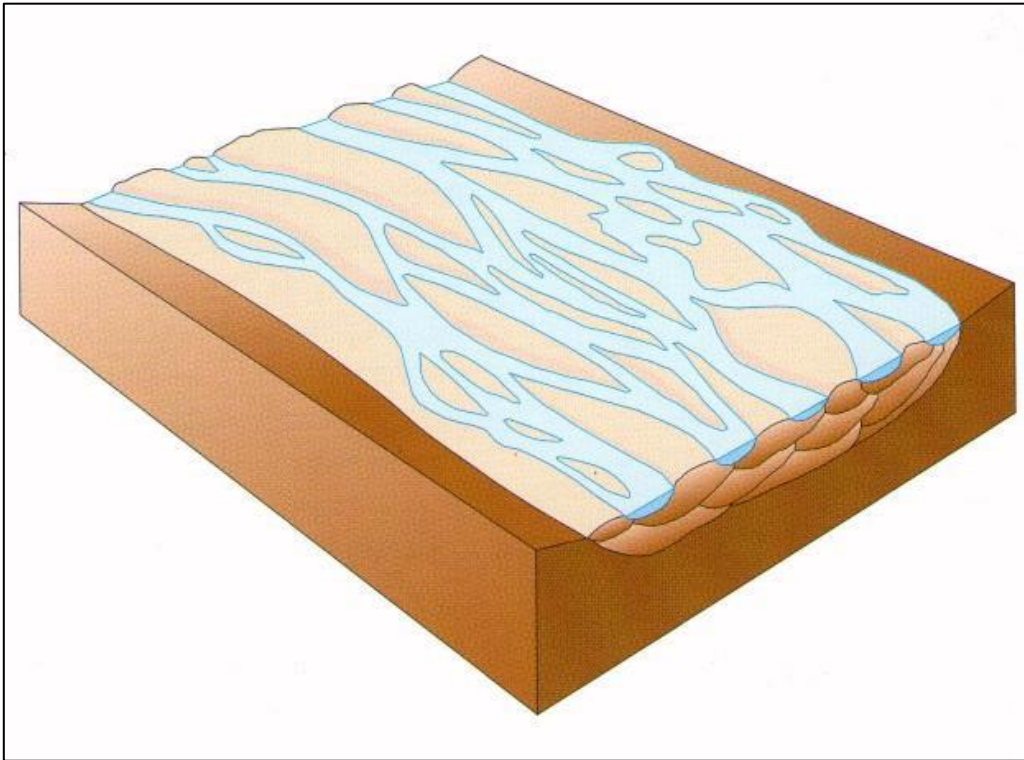
¹⁴ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹⁵ BORREMANS 2015 p. 211

¹⁶ BROOThAERS 2003

De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door tertiaire getuigenheuvels uit het paleogeen en neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie of de Schelde.¹⁷

In het laatpleistoceen (130.000-11.650 BP¹⁸) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het eemiaan ongeveer overeen met de huidige kustlijn. Tijdens het weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (Figuur 3).¹⁹

Figuur 3: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan²⁰

Tijdens het vroegpleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam.²¹

¹⁷ DE MOOR G., VERMEIRE S. 1999

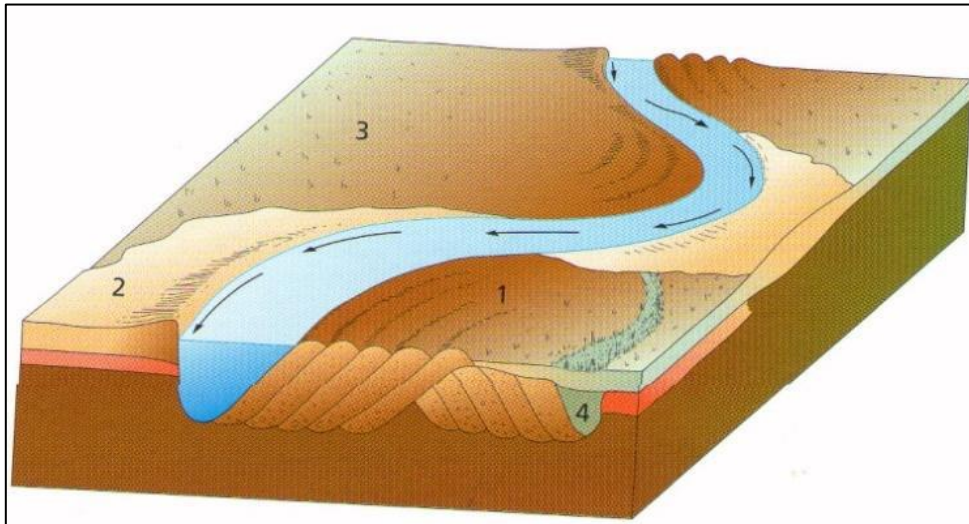
¹⁸ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

¹⁹ DE MOOR G., VERMEIRE S. 1999

²⁰ VAN STRYDONCK et al. 2000

²¹ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 360-361

Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het paleogeen- en neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen.²²

Figuur 4: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het laatglaciaal²³. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

Tijdens het laatpleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn.²⁴ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord- tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijzijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van dekzandrug verschillende paleomeren ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken.²⁵

Tijdens het laatglaciaal (de laatste fase van het weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (Figuur 4). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond.

²² BORREMANS 2015 p. 216-217

²³ VAN STRYDONCK et al. 2000

²⁴ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 361

²⁵ BORREMANS 2015 p. 219

Later werden deze vroegholocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen.²⁶ Tijdens de koudere dryasperioden binnen het laatglaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiving van zanden uit de drooggevallede rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden.²⁷

Gedurende het holoceen heeft de Leie zich als een *underfit river* ingesneden in de brede vallei. Heden ten dage heeft de rivier een breedte van enkele tientallen meter en slingert zij zich met grote meandervormige kronkels doorheen de valleibodem. In de loop van de tweede helft van de negentiende en twintigste eeuw werd de loop van de Leie steeds meer rechtgetrokken in het kader van een grootschalig moderniseringsprogramma dat de waterafvoer moest verbeteren en de rivier bevaarbaar maken voor grotere schepen. Hierbij werden dijken aangelegd, oevers verstevigd en oude meanders afgesneden. Als gevolg hiervan werd het historische landschapspatroon deels weggevaagd en werden veel van de oorspronkelijke gras- en meerslanden opgehoogd voor landbouw, industrie en bewoning.²⁸

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van het Lid van Moen dat deel uitmaakt van de Formatie van Kortrijk (Plan 7). Het Lid van Moen wordt gekenmerkt door een heterogene siltige tot zandige afzetting met kleilagen van enkele meters dikte.²⁹

Quartair

Op de quartairgeologische kaart 1:200.000 is het plangebied gekarteerd als type 3 en type 3a. Het noordwestelijke deel is gekarteerd als type 3. Type 3 bestaat uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen en/of hellingsafzettingen van het quartair. Daaronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen). Het centrale en zuidoostelijke deel van het plangebied is gekarteerd als type 3a. Type 3a is in essentie type 3 dat afgedekt is door fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het holoceen en mogelijk tardiglaciaal (laat-weichseliaan).

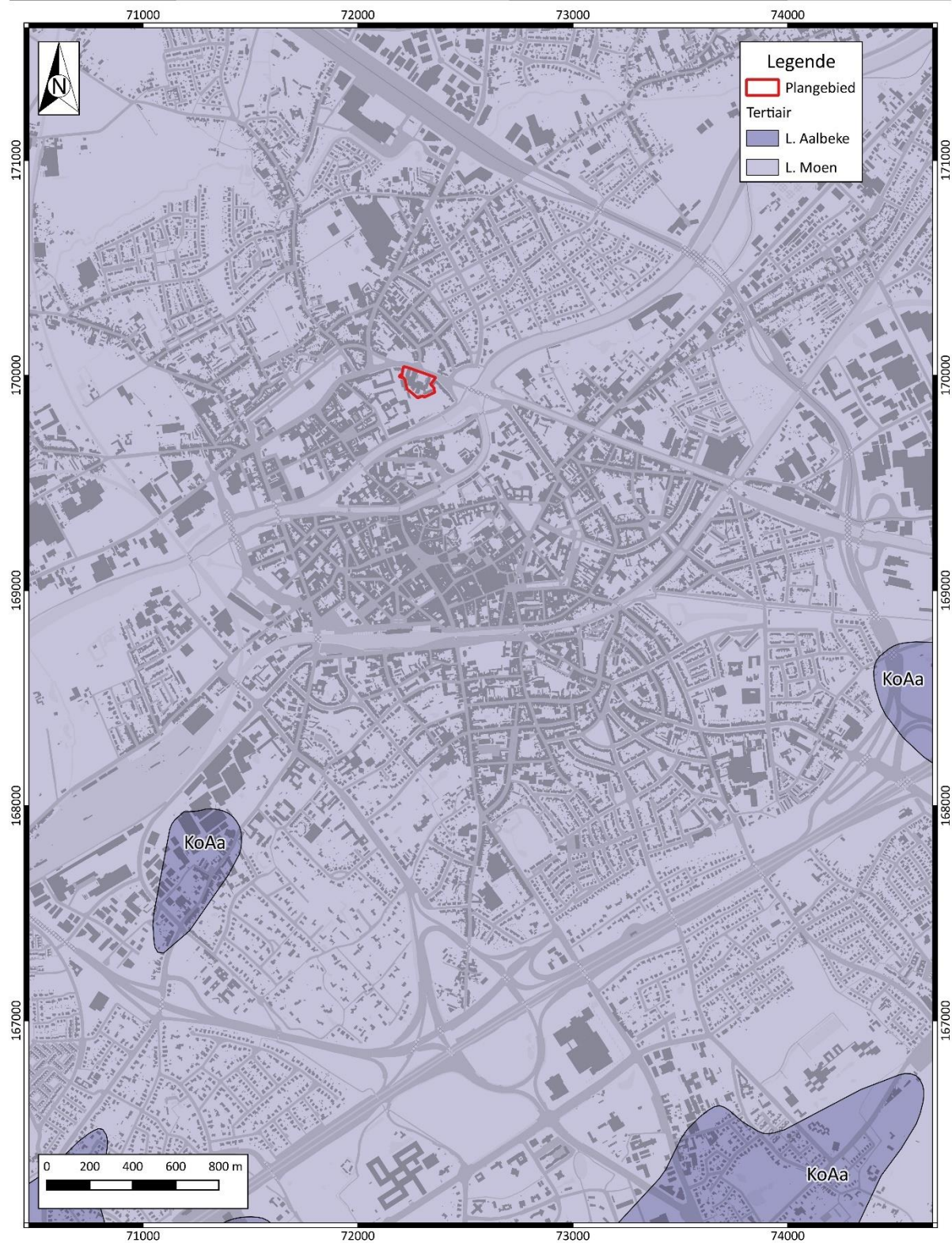
Op de quartairgeologische kaart 1:50.000 wordt het noordwestelijke deel gekarteerd als type 10; het centrale en zuidoostelijke deel wordt gekarteerd als type 13 (Plan 9). De informatie stemt overeen met deze van de kaart op schaal 1:200.000.

²⁶ DE MOOR G., VERMEIRE S. 1999

²⁷ BORREMANS 2015 p. 219

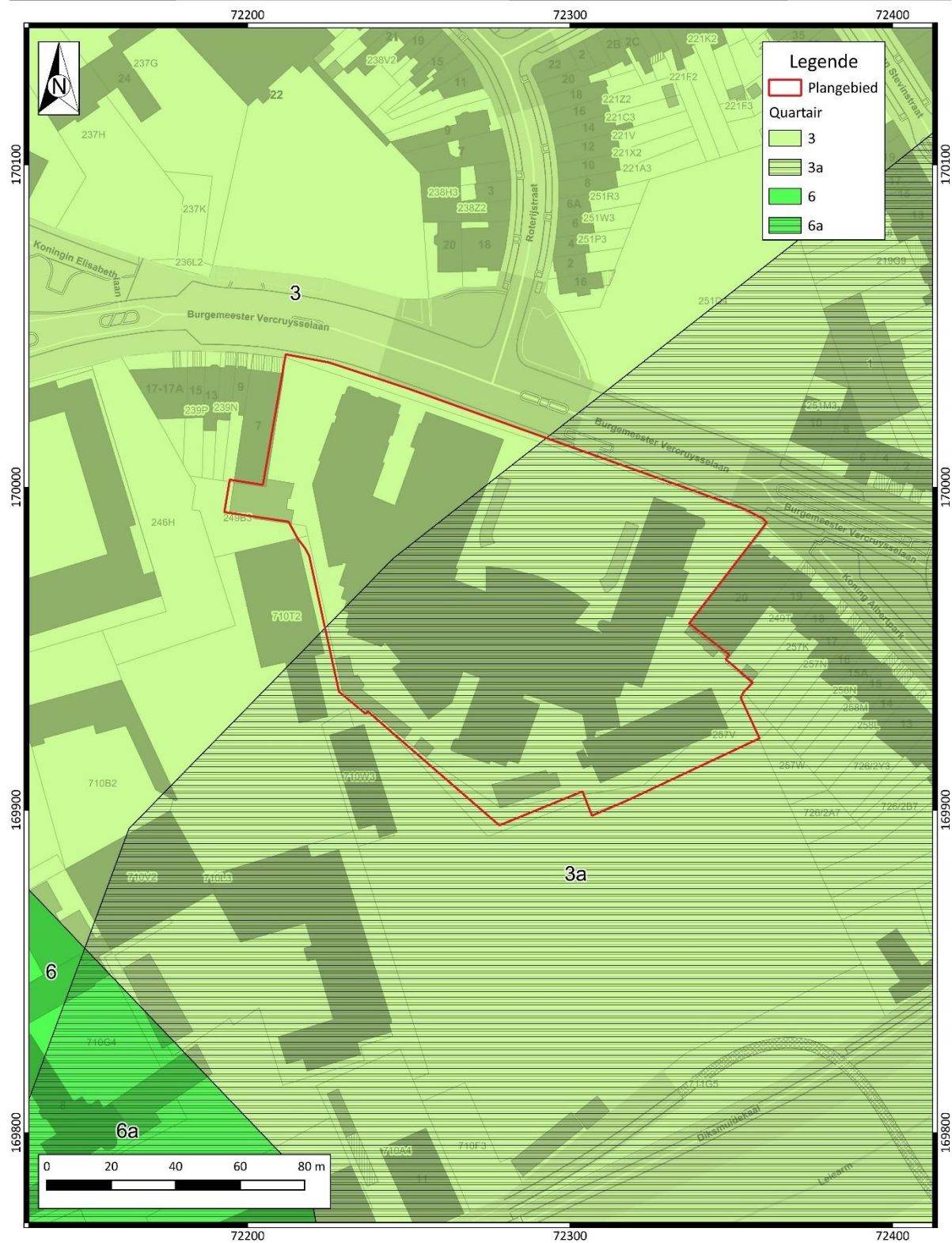
²⁸ DE MOOR 1997

²⁹ JACOBS et al. 1999

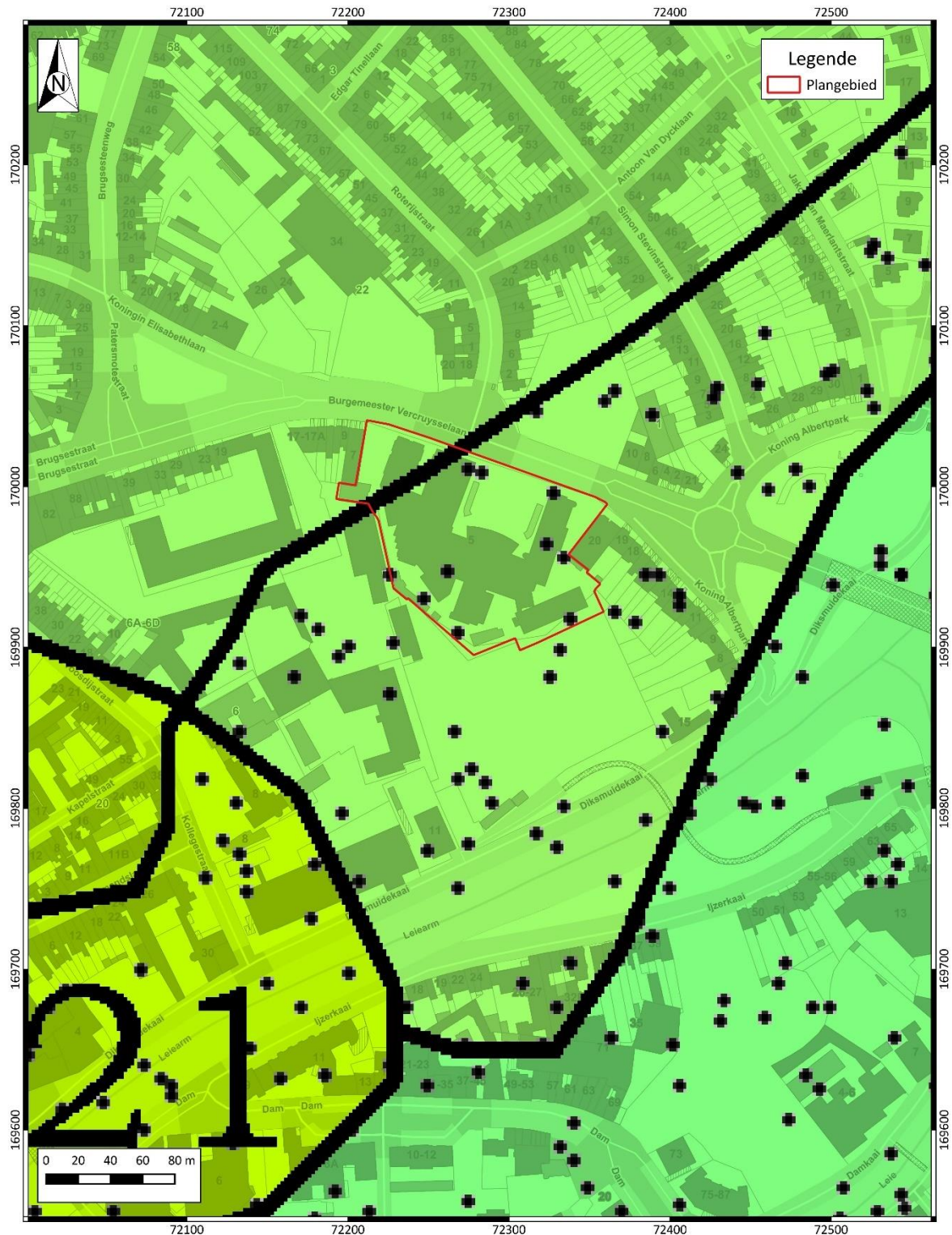
Plan 7: Plangebied op de tertiairgeologische kaart³⁰ (1:50.000; digitaal; 14/08/2019)

³⁰ DOV VLAANDEREN 2019b

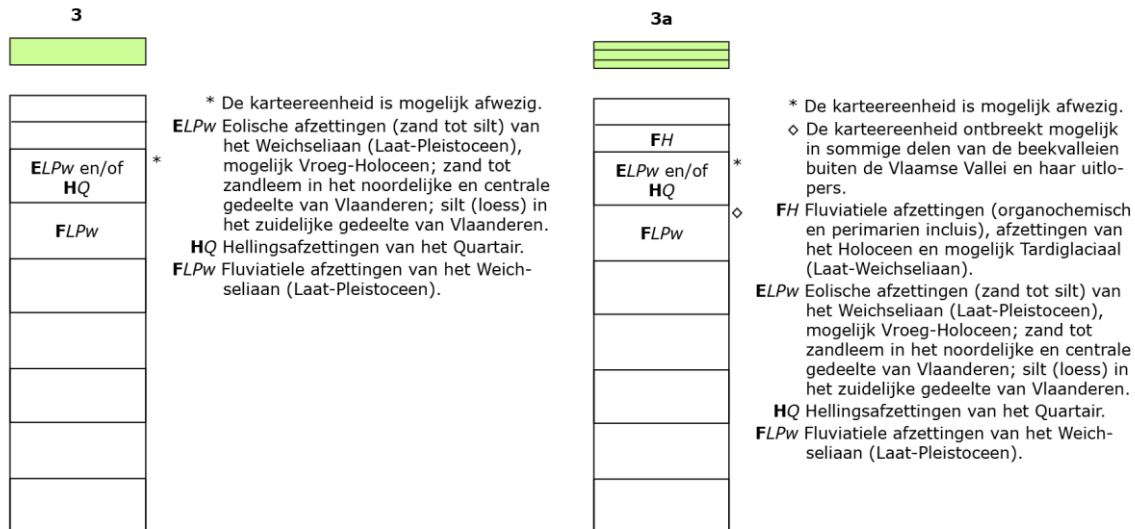
Plan 8: Plangebied op de quartairgeologische kaart³¹ (1:200.000; digitaal; 17/07/2019)

³¹ DOV VLAANDEREN 2019c

Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart³² (1:50.000, digitaal; 17/07/2019)

³² BOGEMANS 2003

Figuur 5: Kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:200.000 betreffende het plangebied³³

Figuur 6: Kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:50.000 betreffende het plangebied³⁴

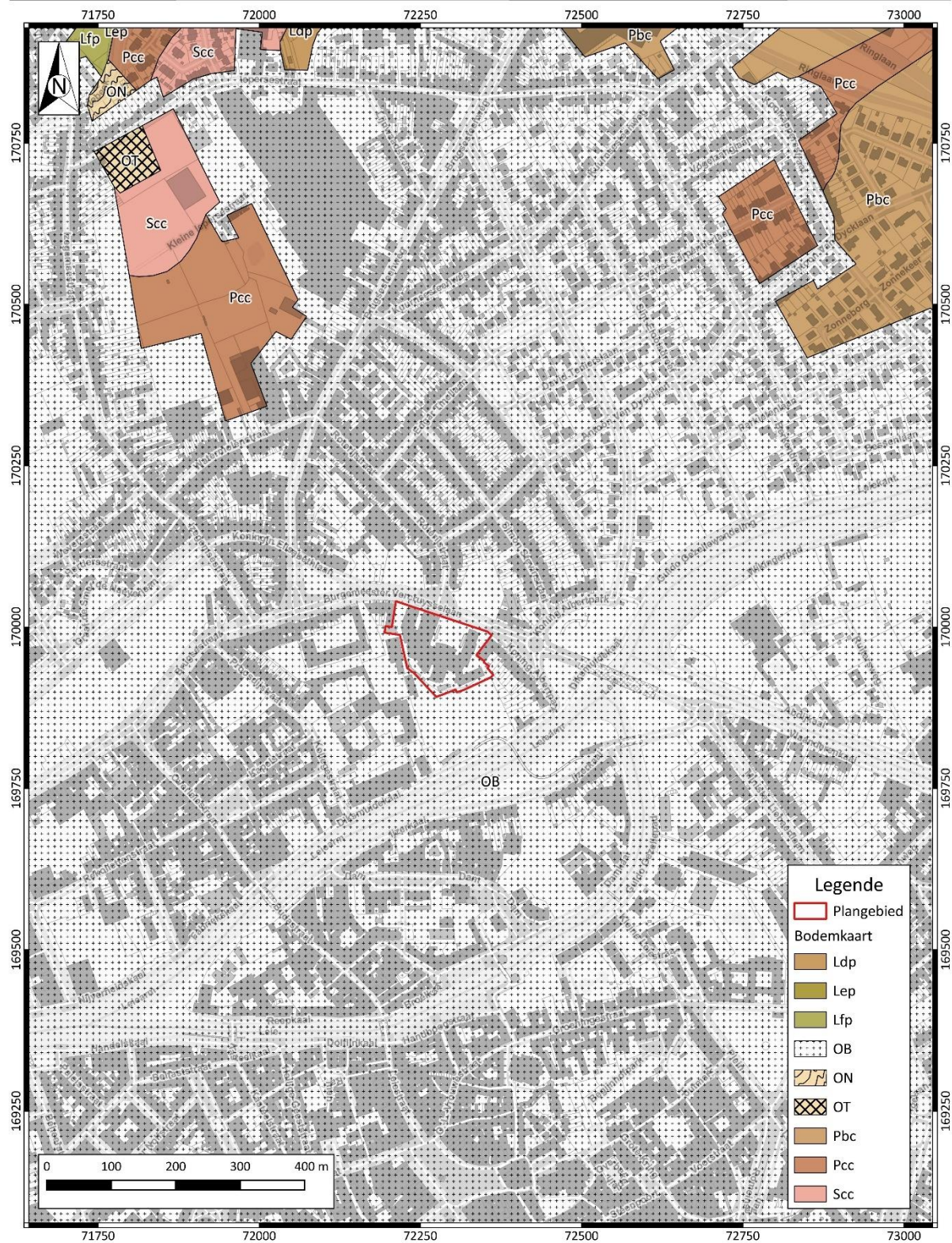
Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen (Plan 10) is de bodem in het plangebied gekarteerd als OB (bebouwde zone). Welk bodemtype zich precies ter hoogte van het plangebied bevindt is niet bekend. De dichtstbijzijnde bodemtypes die gekarteerd werden zijn Pcc (matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont), Pbc (droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont) en Ufp (zeer sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel).³⁵

³³ DOV VLAANDEREN 2019c

³⁴ BOGEMANS 2007

³⁵ VAN RANST & SYS 2000

 Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen³⁶ (1:1; digitaal; 17/07/2019)

³⁶ DOV VLAANDEREN 2019a

1.3.2 Historisch kader³⁷

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Kortrijk. Kortrijk is ontstaan uit een Romeinse *vicus* op een doorwaadbare plaats aan de Leie waar de rivier een bocht maakt. Er was een kruising van twee heirbanen; de ene loopt van Bavay naar Oudenburg, de andere loopt van Rijsel naar Gent. De *vicus* strekt zich uit op beide oevers van de Leie. Van de 1ste tot de 3de eeuw na Christus kwamen er vier kernen tot ontwikkeling. In de late Keizertijd is er vermoedelijk een garnizoen gevestigd, maar de aanwezigheid van een *castellum* kan niet worden aangetoond.³⁸ Vanaf 250 na Christus wordt onder impuls van de invallende Germanen de *vicus* gedeeltelijk verlaten. Het grondgebied beperkt zich dan tot een oppervlakte van ca. 7ha op de rechteroever van de Leie. Militaire en burgerlijke bewoning komen er samen voor.³⁹

De oudste vermelding van Kortrijk dateert uit de 4de of 5de eeuw na Christus, wanneer er melding wordt gedaan van een ruitereenheid *Milites Cortorancenses*. Volgens sommige auteurs zou de naam verwijzen naar een persoonsnaam, volgens een andere theorie zou *Cortoriacum* 'plaats aan de bocht' betekenen.

Aan de hand van enkele archeologische vondsten kan afgeleid worden dat het Romeinse Kortrijk zich ontwikkelde tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Het is onder de Merovingische vorsten dat dit *municipium* gevormd wordt. Tijdens de 7de eeuw vindt er christianisatie plaats, waarbij zendelingen uit zuidwest Frankrijk en Engeland hedendaags Vlaanderen komen evangeliseren. Sint-Elooi (overleden in 660) zou omstreeks 650 een kapel ter ere van Sint-Maarten gebouwd hebben op de plaats waar later de Sint-Maartenskerk gebouwd zou worden. Sint-Amandus (overleden in 675/76) zou een kapel gesticht hebben, gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, waarrond later de proosdij van Sint-Amand ontstaat.⁴⁰

Ook in de Karolingische periode blijft Kortrijk bewoond. Kortrijk was in de 9de eeuw een prominente plaats. Dit blijkt uit het feit dat in 847 Karel de Kale een grondgebied schenkt van 30ha aan de Sint-Amandsabdij. Ook was er een muntatelier actief.⁴¹

Volgens de jaarboeken van de Sint-Pietersabdij sloegen in 880 een groep Noormannen een winterkamp op in Kortrijk. Op dat ogenblik heeft Kortrijk waarschijnlijk al een redelijk uitgebouwd centrum. De Noormannen hebben de kampplaats uitgebouwd tot een halfcirkelvormig kamp op de zuidelijke oever van de Leie.⁴²

Omstreeks 1000 wordt het graafschap Vlaanderen door Boudewijn IV verdeeld in kasselrijen, dit zijn militaire, bestuurlijke, gerechtelijke en later ook fiscale districten met een burcht als centrum. Aanvankelijk was Kortrijk nog afhankelijk van Doornik, maar vanaf 1071 wordt het een onafhankelijke kasselrij. Het *Opidum Cortracense* is het geheel van het versterkt kasteel en de agglomeratie buiten de kasteelmuren.⁴³ Vermoedelijk is het geheel of gedeeltelijk omheind en is de zuidelijk Broeltoren een hoektoren van de verdedigingsmuur. Op het einde van de 12de eeuw doet graaf Boudewijn IX de belofte om een kerk te bouwen ter ere van Onze-Lieve-Vrouw. In 1199 is men reeds begonnen met de bouw van de kapittelkerk in de boomgaard van het kasteel.

Eveneens op het einde van de 12de of in het begin van de 13de eeuw wordt op de Overleie, buiten de Leiepoort het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gebouwd. In 1242 koopt gravin Johanna het huis waarin de

³⁷ IOE 2019 IDs 140006, 14445, 13283, 11899

³⁸ DESPRIET 1990

³⁹ IOE 2019 ID 14445

⁴⁰ IOE 2019 ID 14445

⁴¹ DESPRIET 1990; IOE 2019 ID 14445

⁴² IOE 2019 ID 14445

⁴³ IOE 2019 ID 14445; WARLOP 1968

begijnen wonen en schenkt het hen (de ligging van dit huis is tot op heden onbekend). Het huidige begijnhof dateert van 1280. Vermoedelijk maakte het deel uit van het grafelijk domein. Omstreeks 1270-1280 wordt de oude Sint-Maartenskerk herbouwd. Aldus kunnen op het einde van de 13de eeuw ten zuiden van de Leie, het kasteel (zogenaamd "oud kasteel"), de Onze-Lieve-Vrouwekerk, het begijnhof en de nieuwe Sint-Maartenskerk gesitueerd worden.⁴⁴

In de eerste helft van de 13de eeuw wordt voor het eerst een vermelding gemaakt van een imposante hal met Belfort die op de Grote Markt gestaan zou hebben.

Het burgerlijke en handelscentrum situeert zich op en rond de Grote Markt. De halle, waar kooplui hun waar aan de man kunnen brengen, wordt voor het eerst vermeld in de eerste helft van de 13de eeuw. Kortrijk heeft reeds in de 12de eeuw het stadsrecht verworven en krijgt hierdoor ook zijn eigen schepenbank. Het eerste stadhuis wordt opgericht in de Rijselstraat en heeft de omvang van een burgerhuis.

Kortrijk breidt zich ook ten noorden van de Leie uit, ondanks de minder gunstige bodemgesteldheid en wateroverlast. In de 13de eeuw krijgt de stad een eigen omwalling. Aanvankelijk geven slechts drie poortgebouwen met torens en bruggen toegang tot de ommuurde stad, namelijk de Rijselpoort, de Steenpoort en de Doornikpoort. Later worden vier poorten toegevoegd: de Oude Leiepoort, de Sint-Janspoort, de Waterpoort en de Kanunnikenpoort of Gruzenbergpoort. De kernomwalling blijft ongewijzigd tot ca. 1338.⁴⁵

Net zoals in vele andere Vlaamse steden zijn ook voor Kortrijk de wolbewerking en de lakennijverheid dé industrieën die het economische leven bepalen. In 1224 kent gravin Johanna belastingvoordelen toe aan de eerste vijftig wolbewerkeren die zich in Kortrijk vestigen. Naast de luxe-industrie in de grote steden Brugge, Leper en Gent, ontwikkelen zich meerdere kleinere centra zoals Diksmuide, Poperinge, Veurne en ook Kortrijk. Kortrijk heeft zijn ontwikkeling voornamelijk te danken aan zijn gunstige ligging: aan de Leie en op een kruispunt van wegen. In de 13de eeuw kent de lakenproductie en -handel een zekere bloei. Op het einde van de eeuw breekt er echter een crisis uit in de Vlaamse lakenindustrie ten gevolge van de grote Brabantse en Franse concurrentie. De productie ligt in de 14de eeuw, mede door de interne politiek en de economische moeilijkheden in Vlaanderen, beduidend lager dan in de 13de eeuw. In het eerste kwart van de 15de eeuw bereikt de Kortrijkse draperie een hoogtepunt, gevolgd door een zware depressie in 1472, vermoedelijk te wijten aan de gebrekkige invoer van Engelse wol en/of binnenlandse moeilijkheden.⁴⁶

Vanaf de tweede helft van de 14de eeuw start een complexe fortificatiegeschiedenis. Tussen 1354 en 1454 wordt de Bourgondische stadsversterking gerealiseerd. Dit is een bakstenen ringmuur, voorzien van torens en poorten. In de oostelijke hoek met de Leie wordt het Bourgondisch stadskasteel (met neerhof) geïncorporeerd. De ommuring heeft uiteindelijk een lengte van 2,3km met 5 poorten en 26 torens. Ze omsluit het oude stadsdeel op de zuidelijke oever van de Leie en Buda op de rechteroever.⁴⁷ Het is waarschijnlijk dat er al vroeger een stadsversterking was uitgebouwd, maar tot op heden is hier geen archeologisch bewijs voor gevonden.⁴⁸ Het hydrografische patroon van de stad is wel nog te zien op de kaart van Deventer (Plan 11). Dit is eveneens de oudst bewaarde afbeelding van Kortrijk met de middeleeuwse ommuring. De wijken Overbeke en Overleie worden omsloten door een eenvoudig verdedigingssysteem. Op de kaart van Pierre Le Poivre (Plan 12) zien we dat de vrij kleine vesting geëvolueerd is tot een zwaar versterkte stad met een modern versterkingssysteem.

⁴⁴ IOE 2019 ID 14445

⁴⁵ IOE 2019 ID 14445

⁴⁶ IOE 2019 ID 14445

⁴⁷ DESPRIET 1990; DESPRIET 2013

⁴⁸ VERHULST 1999

De gebastioneerde vesting die uitgebouwd werd tot 1577 en 1644 omvatte een nog groter areaal. Hierin werd ook de Sint-Amandsproodij en de Grote Broel opgenomen. De volledige bastionering werd in 1646-48 door de Fransen verwezenlijkt, waarbij ook de west- en zuidzijde van de stad werden aangepakt.⁴⁹ Hierbij werd ook een Franse citadel gebouwd op de oostflank van Overbeke. Deze citadel was pentagonaal en voorzien van een driedubbele versterking. De citadel werd door de Fransen zelf vernietigd bij hun aftocht in 1684, net als de stadspoorten, -torens en het kasteel.⁵⁰

Plan 11: Kaart van J. Deventer (1550-1565)⁵¹ met indicatie van plangebied in rode cirkel (1:8.000; digitaal; 16/08/2019)

⁴⁹ DESPRIET 2013

⁵⁰ DESPRIET 2008

⁵¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

Plan 12: Kaart van Pierre Le Poivre (1580)⁵² met indicatie van het plangebied in rode cirkel (digitaal; 16/08/2019)

Vanaf ca. 1590 kent de stad een heropleving dankzij specialisatie in fijn linnen, damast en batist. Met de contrareformatie komen de Jezuïeten naar Kortrijk; zij vestigen zich in het Heilige Geesthuis. De Groeningeabdij, vernield tijdens de opstand tegen Spanje, wordt herbouwd; dit keer binnen de stadsmuren aan de huidige Groeningestraat. Door de economische welvaart ten gevolge van de bloeiende linnenindustrie wordt de eerste helft van de 16de eeuw gekenmerkt door een grote bouwactiviteit.⁵³

De Fransen keren terug en bouwen de versterkingen gedeeltelijk opnieuw op tussen 1692 en 1697. Men spitst zicht toe op het Buda-eiland. In de loop van de 18de eeuw ging de wederopbouw verder en werden ook allerlei buitenwerken aangelegd. In 1782 werden de versterkingen afgeschaft en verkocht. Daarnaast werd Kortrijk niet in de Wellingtonlinie opgenomen, en wordt de vesting in de Hollandse periode ook niet gemoderniseerd.⁵⁴

Na de dood van de Spaanse koning Karel II breekt in 1702 de Spaanse Successieoorlog uit die beëindigd wordt door de Vrede van Utrecht (13 april 1713). Naar aanleiding van dit verdrag komen de Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de Oostenrijkse Habsburgers terecht. De daaruit voortvloeiende periode van voorspoed gaat gepaard met een aantal belangrijke openbare werken. In de late 17de eeuw en de eerste helft van de 18de eeuw maakte Kortrijk deel uit van een van de vestingsteden van de Nederlandse vestingsbarrière in de Zuidelijke Nederlanden.

In de 19de eeuw werd, onder leiding van Koning Willem I, in 1820 het Verdrag van Kortrijk getekend. Met dit verdrag werd de grens tussen het huidige België en Frankrijk vastgelegd. Tegen 1889 zijn bijna alle stadsgrachten gedempt. In de Eerste Wereldoorlog richtten bombardementen veel schade aan in

⁵² ERFGOED KORTRIJK 2019

⁵³ IOE 2019 ID 14445

⁵⁴ DESPRIET 2008

Kortrijk. Na de oorlog wordt snel met de wederopbouw gestart. Op zijn beurt deed de Tweede Wereldoorlog hetzelfde. Kortrijk kon zich echter herstellen tot de stad die het nu is.⁵⁵

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁵⁶

Op de Ferrariskaart (Plan 13) is te zien dat het plangebied net ten noorden van de historische kern gelegen is, en zelfs grenst aan de Vauban versterking. Ten noorden van het plangebied is de omgeving landelijk met verspreide bewoning en hoeves. Net ten oosten en nagenoeg grenzend aan het plangebied is er aanduiding gemaakt van de meersen aan de Leie. De Leie wordt op deze kaart aangeduid als 'Lys'. De weg ten westen van het plangebied loopt naar de hoofdweg vanaf de Brugse poort die Kortrijk verbindt met de dorpskern van Ingelmunster en verder loopt naar Brugge.

Het plangebied zelf beslaat een akker aan een doodlopende straat met oost-westoriëntatie. Afhankelijk van de correctheid van de georeferentie kan er een hoeve in of net ten noorden van het plangebied gesitueerd worden.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten (Plan 14), die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.⁵⁷

Op de Vandermaelenkaart is de Vauban versterking ter hoogte van het plangebied nagenoeg verdwenen. De vorm is nog te herkennen in een waterloop die nog niet gedempt is. De bebouwing binnen het plangebied is eveneens verdwenen. De weg die door/aan het plangebied loopt is bij de optekening van de Vandermaelenkaart doorgetrokken tot aan de Leie. Ten noordoosten van het

⁵⁵ IOE 2019 ID 14445

⁵⁶ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2019

⁵⁷ GEOPUNT 2019b

plangebied zijn nog steeds de meersen aan de Leie weergegeven; al zijn deze ten zuidoosten van het plangebied verdwenen. De omgeving van het plangebied naar het noorden heeft nog steeds een landelijk karakter.

De situatie binnen het plangebied is nagenoeg identiek op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) en Popp-kaart (1842-1879). Deze worden daarom verder niet bijgevoegd en besproken.

Topografische kaart 1952-1969

Op de topografische kaart opgetekend tussen 1952 en 1969 (Plan 15) wordt voor het eerst bebouwing weergegeven binnen het plangebied. Dit is de eerste bouwfase van de Sint-Maartenskliniek die gestart was in 1953 en in gebruik werd genomen vanaf 1955. Rond het gebouw is wegenis aangelegd. De onmiddellijke omgeving van het plangebied is verstedelijkt. Vanaf deze basis zijn er nog bouwfases geweest in 1975 (nieuwe vleugelblok A), 1983 (bouw *intensive care* en spoed), 1987 (vernieuwing blok B) en 1995 (nieuwe vleugel met inkomhal, bovengrondse en ondergrondse parking).

Plan 13: Plangebied op de Ferrariskaart⁵⁸ (1:11.520; digitaal; 16/08/2019)

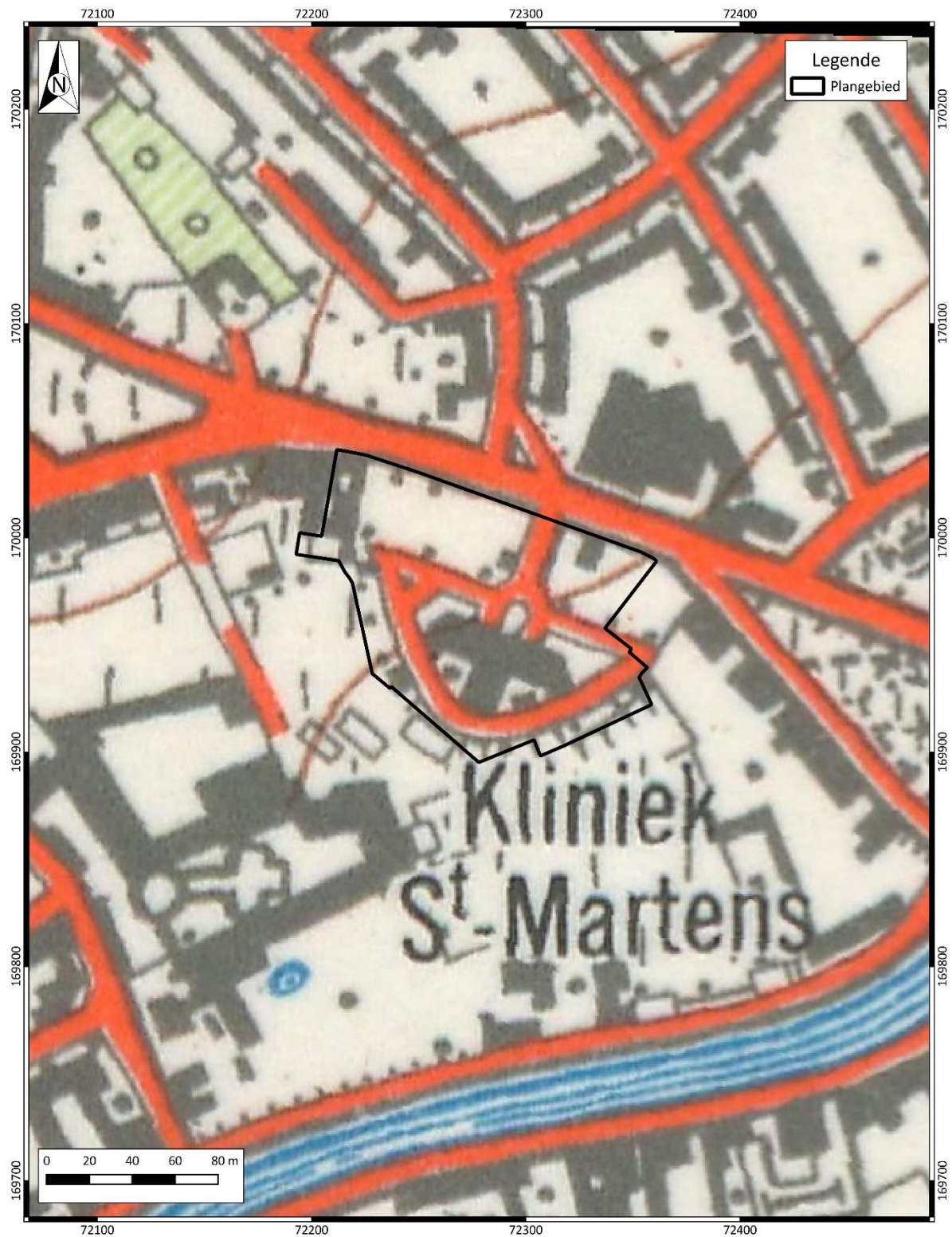
⁵⁸ GEOPUNT 2019a

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan Plangebied en omgeving op Vandermaelenkaart	Projectnummer BAAC: 2019-0786 Projectcode bureauonderzoek: 2019G17	Datum: 16-8-2019 Schaal: 1:5000
---	---	---	------------------------------------

Plan 14: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁵⁹ (1:20.000; digitaal; 16/08/2019)

⁵⁹ GEOPUNT 2019b

Plan 15: Plangebied op topografische kaart 1952-1969⁶⁰ (1:20.000; digitaal; 14/08/2019)

⁶⁰ CARTESIUS 2019

1.3.4 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Burgemeester Vercruysselaan in Kortrijk zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 16).⁶¹ In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werd een aantal meldingen gedaan in de CAI (Tabel 1).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁶²

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
156741	BRUGSEPOORTMOLEN – 17DE EEUW (INDICATOR)
156744	BROELMOLEN – MIDDELEEUWEN (INDICATOR)
206986	FUNDERING VAN PROOSDIJKAPEL – NIEUWE TIJD MUURRESTEN, VERSTORINGEN, OPHOGINGSLAGEN, WATERPUTTEN – NIEUWSTE TIJD
76272	SINT-AMANDSPROOSDIJ (KLOOSTER) – VOLLE MIDDELEEUWEN
221186	BAKSTENEN, AARDEWERK – LATE MIDDELEEUWEN (LOSSE VONDST) AARDEWERK – 17DE-18DE EEUW
221462	AARDEWERK – MIDDELEEUWEN MUUR MET SCHUIN OPLOPENDE STEUNBEREN – 17DE EEUW
151726	LEIEPOORT (POORTGEBOUW, BRUG, OOSTELIJKE EN WESTELIJKE TORENS), WATERMOLEN, SPUI – LATE MIDDELEEUWEN, 1400-1402
158492	DEEL AARDEN WAL EN STADSMUUR VAN BOURGONDISCHE STADSOMWALLING – LATE MIDDELEEUWEN, 1353-1454
221819	MUUR VAN KAPUCIJNENKLOOSTER – NIEUWE TIJD
155426	OPGEVULD KANAAL – MIDDELEEUWEN, 1350-1600

⁶¹ CAI 2019

⁶² CAI 2019

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn verschillende archeologische meldingen gedaan. Voornamelijk van de middeleeuwen tot de nieuwste tijd.

Net ten zuiden van het plangebied, op de andere oever van de Leie, werd een deel van een bevaarbaar kanaal gevonden dat opgevoerd werd tussen 1350 en 1600. Aangrenzend werd een deel van de aarden wal met daarop staande stadsmuur van de Bourgondische stadsomwalling gevonden die opgetrokken is tussen 1353 en 1454. Nog iets meer ten zuiden van het plangebied werden resten van de Leiepoort gevonden. Deze omvatten de middeleeuwse stadspoort, waaronder een poortgebouw, een noordelijke brug, een oostelijke en westelijke toren, een watermolen en een spui.

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn eveneens twee molens geïndiceerd. Ten eerste de Broelmolen.⁶³ Dit is één van de oudste molens van Kortrijk. Het betreft een houten korenwindmolen die gebouwd is in 1401/2. De molen verdween tussen 1750 en 1775. Hij komt namelijk niet voor op de Ferrariskaart. Daarnaast is er ook een indicator gemeld van de Brugsepoortmolen.⁶⁴ Deze werd gebouwd kort voor 1580 bovenop één van de bastions die vanaf 1577 werden aangelegd en werd voor het eerst omvergeworpen in 1794 door de Fransen om plaats te maken voor geschut op de wallen. De molen werd herbouwd, maar werd opnieuw gesloopt in 1825.

Uit de nieuwe tijd werden enkele meldingen gemaakt betreffende locaties ten zuidwesten van het plangebied. Er werden resten gevonden van een 17de-eeuwse muur die voorzien was van schuin oplopende steunberen die mogelijk een overblijfsel zijn van het proosdij domein. Ook resten van een typische 17de-18de-eeuwse vuurkorf werden aangetroffen.

Ten zuiden van het plangebied, afgezien van een stadsmuur op een aarden wal uit de 15de eeuw, bevond zich daar een niet-bebouwde zone die tot 1669 in gebruik was als open schuttersterrein van een plaatselijke schuttersgilde. Na het opdoeken van deze functie vestigden de Kapucijnen er in 1668 hun tweede klooster dat in 1794 opgeheven werd. Een bijhorende kerk, opgericht in 1715, bleef er overeind tot kort na 1990. De aangetroffen muur van het Kapucijnenklooster had een dikte van 0,61m en was opgetrokken in bakstenen van 22 x 5,5 x 11,5cm op een puinfundering van 1,49m diep.

Ten slotte net ten zuiden van het plangebied zijn sporen van bewoning uit de nieuwste tijd aangetroffen. Het betreft muurresten, verstoringen, ophogingslagen en waterputten.

⁶³ DENEWET & RINGOOT 2017 verdwenen molen nr 4633

⁶⁴ DENEWET & RINGOOT 2017 verdwenen molen nr 4644

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Kortrijk Burgemeester Vercruysselaan Plangebied en directe omgeving met aanduiding van CAI-items op orthofoto	Projectnummer BAAC: 2019-0786 Projectcode bureauonderzoek: 2019G17	Datum: 16-8-2019 Schaal: 1:2000
---	--	---	------------------------------------

Plan 16: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁶⁵, met aanduiding van (archeologie)nota's (1:1; digitaal; 17/07/2019)

⁶⁵ CAI 2019

1.3.4.1 Archeologienota Burgemeester Vercruysselaan 12-14⁶⁶

Over het terrein tegenover het huidige plangebied werd door Frederik Roelens in maart 2017 een bureauonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van de bouw van een polyvalente handelsruimte met opleidingscentrum.

In het kader van deze archeologienota werd een controleboring gezet waaruit bleek dat het archeologisch niveau op 20 à 30cm onder het maaiveld bevond.⁶⁷ Op basis van het bureauonderzoek bleek dat het archeologisch potentieel van het plangebied erg klein was. Dit geringe potentieel werd eveneens bevestigd door regiospecialist Philippe Despriet. Daarnaast werd een grote mate van verstoring over quasi de gehele oppervlakte van het projectgebied verwacht. Er werd geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

1.3.4.2 Archeologienota Kortrijk - Overlys⁶⁸

Over een terrein aan de Diksmuidekaai werd in 2017 door Hembyse Archeologie een bureauonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van de sloop van verschillende panden en de bouw van woningen en een dagcentrum met een ondergrondse parking.

De waardering van de site werd zeer laag ingeschat. Ten eerste omdat het onderzoeksgebied zich in de alluviale vlakte van de Leie bevond. Dit heeft voor dikke alluviale pakketten gezorgd. Ten tweede omdat boringen van de DOV duiden op puinrijke pakketten van 3 tot 5 meter langs de Diksmuidekaai. Ten derde was de kans op bewaring van eventueel aanwezige steentijdartefactsites zeer laag ingeschat door de erosieve werking van de Leie. Ten vierde werd de kans op het aantreffen van sporensites zeer laag ingeschat. Verder werd uit eerder archeologisch onderzoek afgeleid dat er geen dikke afdekkende antropogene pakketten aanwezig zijn. De archeologische sporen zouden zich vrij ondiep in de grond moeten bevinden. Ten slotte was de verstoring in het onderzoeksgebied aanzienlijk waardoor de kans op het aantreffen van sporensites zeer laag tot nihil werd ingeschat. Er werd geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.

1.3.4.3 Archeologienota IJzerkaai 26-27 (Kortrijk, West-Vlaanderen)⁶⁹

Over een terrein aan de IJzerkaai te Kortrijk werd door Ruben Willaert bvba in januari 2018 een bureauonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van de sloop van een deel van de bestaande bebouwing en de bestaande verharding en de renovatie van een pand.

Op basis van het bureauonderzoek werd de inschatting gemaakt dat het onderzoeksgebied een zeker archeologisch potentieel bevatte. De verwachting bestond enerzijds uit de mogelijke aanwezigheid van een afgedekte, dieperliggende archeologisch relevante horizont en anderzijds resten onder de bouwvoor. Echter omwille van de aard van de geplande werken werd verder archeologisch onderzoek niet zinvol bevonden.

⁶⁶ ROELENS 2017

⁶⁷ ROELENS 2017 p. 37-38

⁶⁸ DE SMAELE & PIETERS 2017

⁶⁹ VAN GOIDSENHOVEN 2018

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Het plangebied grenst aan de noordzijde van de historische stadskern van Kortrijk. Het is gelegen net buiten de versterking. Het is gelegen langs een zijstraatje van de hoofdweg tussen Kortrijk en Brugge. Voor het plangebied zelf zijn er nog geen archeologische gegevens gekend. In de omgeving werden wel reeds een heel aantal meldingen gedaan in de Centraal Archeologische Inventaris van enkele archeologische onderzoeken, losse vondsten en indicatoren.

De archeologische meldingen tonen intensieve bewoning van de stad Kortrijk aan vanaf de middeleeuwen. Op de Ferrariskaart is te zien dat het plangebied uit één groot landbouwperceel bestaat, met eventueel een hoeve binnen het plangebied.

De Brugse poort ligt ten westen van het plangebied. Voor het plangebied zelf zijn er nog geen archeologische gegevens gekend. In de onmiddellijke omgeving werden wel meldingen gedaan uit voornamelijk de middeleeuwen en de nieuwe tijd. De eerste moderne bebouwing wordt weergegeven op de topografische kaart van 1952-1969. Dit komt overeen met de historische informatie over de bouw van het Sint-Maartenziekenhuis dat aangevangen werd in 1953 om in 1955 in gebruik genomen te worden.

Het landschap in de onmiddellijke omgeving van het plangebied heeft drastische veranderingen ondergaan ten opzichte van de eerste raadpleegbare kaart. De eerste kaart toont een aanzienlijke versterking met wal en gracht die evolueert naar een indicatie van een waterloopje tot het volledig verdwijnt. Daarbij is er van de voormalige versterkingen geen hoogteverschil meer waarneembaar in het huidige landschap. De aanwezigheid van water in of aan het plangebied maakt ook dat er aanzienlijke werken uitgevoerd moeten geweest zijn om het terrein bebouwbaar te maken, vooral voor een gebouw met dergelijk aanzienlijke afmetingen als het Sint-Maartenziekenhuis.

1.4.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de beschikbare historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of archeologische waarden aanwezig zijn binnen het plangebied. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen.

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn voornamelijk archeologische vondsten en indicatoren uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd gemeld en één vondst uit de nieuwste tijd. Deze zijn echter allemaal ter hoogte van de oude stadsversterking of in het gebied binnen de oude stadsmuren gelegen. In de onmiddellijke omgeving van het plangebied zijn geen vondsten uit de steentijd gemeld.

Er werd dus wel degelijk archeologisch onderzoek uitgevoerd in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. De onderzoeken en vondsten zijn indicatief voor de gekende intensieve geschiedenis van de stad Kortrijk zelf. Het plangebied ligt echter net buiten de grenzen van de stad, grenzend aan de stadsmuur. Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem.

Op basis van de landschappelijke gegevens, namelijk de ligging aan de riviervallei van de Leie, is het mogelijk dat oudere archeologische lagen onder dikke lagen fluviatiele afzettingen bedolven zijn. Op basis van de controleboring voor het bureauonderzoek over het terrein aan de overkant van de straat is af te leiden dat er zich ook een potentieel archeologische laag net onder de bouwvoor bevindt. De

bouwvoor op dat terrein had slechts een dikte van 20 tot 30cm. De landschappelijke ligging van beide terreinen is zeer gelijkaardig en zijn zodanig dicht bij mekaar gelegen, dat het potentieel archeologische vlak binnen het plangebied op een vergelijkbare diepte gesitueerd kan worden.

De archeologienota's die geschreven zijn over terreinen in de onmiddellijke omgeving van het plangebied concluderen steeds met een lage archeologische verwachting. Gezien de stedelijke ontwikkeling van het gebied met noemenswaardige reliëfaanpassingen bij het verdwijnen van de stadsversterking en het dempen van de gracht. Daarbij is het gebied onmiddellijk aan de buitenzijde van de wal ongetwijfeld niet aantrekkelijk om in gebruik te nemen voor intense activiteit, en zeker niet voor bewoning.

Op basis van de ligging van het terrein en de ontwikkeling ervan is de archeologische verwachting voor het plangebied dan ook laag in te schatten. Het is waarschijnlijk dat er afgraving en demping heeft plaatsgevonden voorafgaand aan de ontwikkeling van het terrein om bebouwing mogelijk te maken.

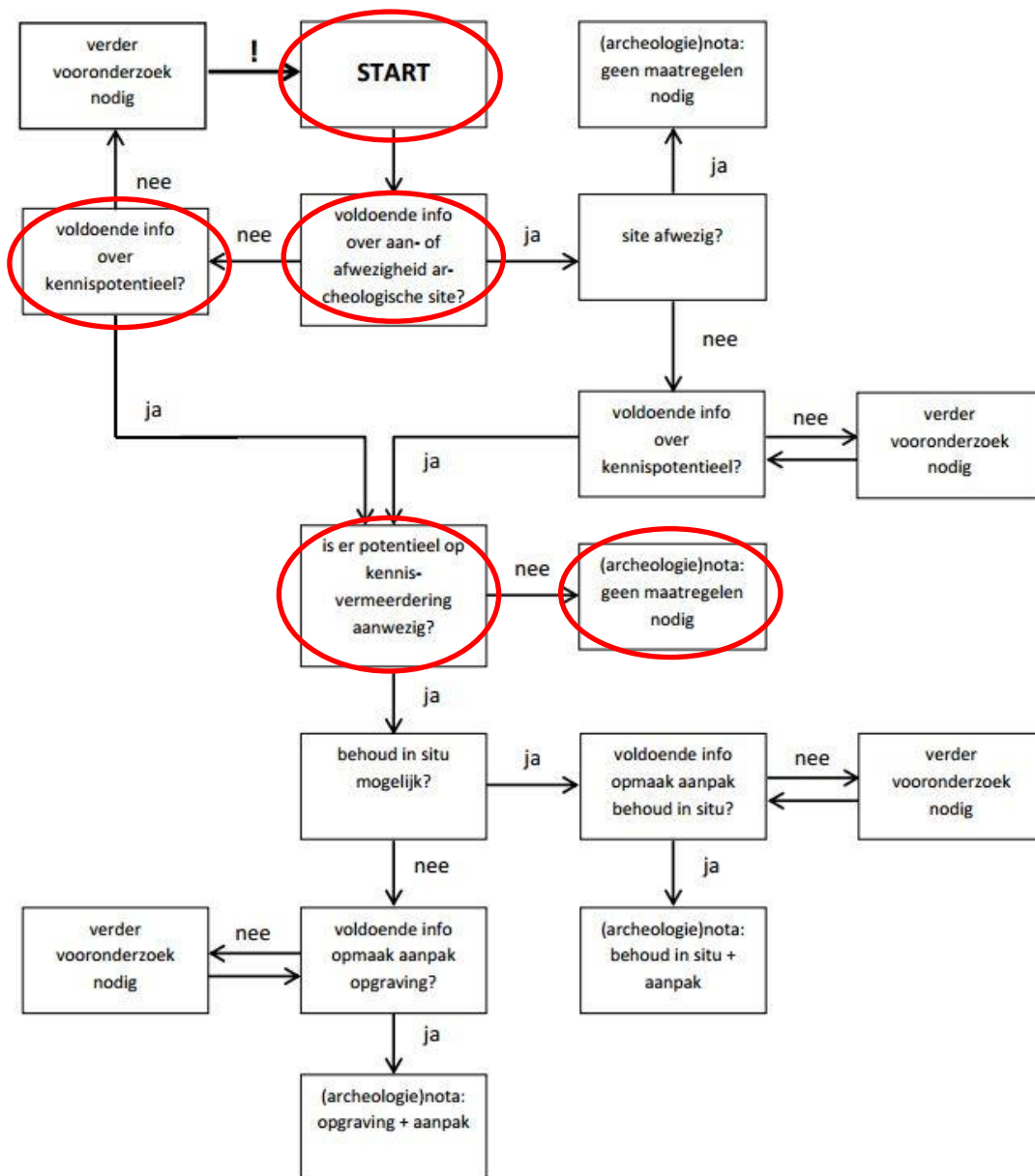
1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Wanneer deze bodemkundige informatie, de gekende recente verstoring en de ruimtelijke ligging van het plangebied in acht genomen worden, kan de conclusie getrokken worden dat het potentieel op archeologische kennisvermeerdering binnen de krijtlijnen van de geplande werken zeer klein tot onbestaand is.

1.4.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Er is onvoldoende informatie gegenereerd om met zekerheid de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het plangebied vast te stellen. Er kan wel aangetoond worden dat de kans op relevante kennisverwerving over eventueel aanwezige archeologische waarden in het kader van de geplande werken zeer klein tot onbestaand is.

Na voltooiing van het bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat er een zeer laag tot geen potentieel is op relevante archeologische kennisvermeerdering binnen de krijtlijnen van de geplande werken. De archeologische verwachting voor het plangebied is laag te noemen. Naar verwachting zullen geen relevante archeologische waarden geroerd worden bij de uitvoering van de geplande werken. Volgens de beslissingsboom (Figuur 7) moeten er geen verdere maatregelen genomen worden en moet er geen verder archeologisch vooronderzoek uitgevoerd worden.

Figuur 7: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek⁷⁰

⁷⁰ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017, fig.3.

2 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. De initiatiefnemer plant de sloop van twee van de drie vleugels van de bestaande bebouwing, kelders en parkeerkelder. Er werd een bureauonderzoek uitgevoerd. In het bureauonderzoek stonden het landschappelijk kader, cartografische bronnen, gekende archeologische waarden uit de onmiddellijke omgeving en historisch kader centraal.

Uit de historische en cartografische bronnen blijkt dat het plangebied net buiten de historische stadskern van Kortrijk is gelegen. De evolutie van het plangebied en de onmiddellijke omgeving aan de buitenkant van de stadsversterking naar intens bebouwd gebied heeft waarschijnlijk grote bodemingrepen met zich meegebracht. De archeologische verwachting voor het plangebied is dus laag en het te behalen kennispotentieel is zeer klein tot zelfs onbestaand.

Het besluit is dan ook dat verder archeologisch (voor)onderzoek in het kader van de geplande werken met aan de zekerheid grenzende waarschijnlijkheid niet zal of kan leiden tot nuttige archeologische kenniswinst. Vervolgonderzoek is om deze reden dan ook niet nuttig, noch noodzakelijk.

3 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (1:10.000; digitaal; 17/07/2019)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (1:1; digitaal; 17/07/2019)	3
Plan 3: Plangebied met aanduiding van geplande renovatie op orthofoto (1:1; digitaal; 17/07/2019)	7
Plan 4: Fasering van de werken binnen het plangebied op orthofoto (1:1; digitaal; 19/08/2019)	8
Plan 5: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) (1:1; digitaal; 14/08/2019)	12
Plan 6: Plangebied op het DHM (1:1; digitaal; 14/08/2019)	13
Plan 7: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (1:50.000; digitaal; 14/08/2019)	18
Plan 8: Plangebied op de quartairgeologische kaart (1:200.000; digitaal; 17/07/2019)	19
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart (1:50.000; digitaal; 17/07/2019)	20
Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (1:1; digitaal; 17/07/2019)	22
Plan 11: Kaart van J. Deventer (1550-1565) met indicatie van plangebied in rode cirkel (1:8.000; digitaal; 16/08/2019)	25
Plan 12: Kaart van Pierre Le Poivre (1580) met indicatie van het plangebied in rode cirkel (digitaal; 16/08/2019)	26
Plan 13: Plangebied op de Ferrariskaart (1:11.520; digitaal; 16/08/2019)	29
Plan 14: Plangebied op de Vandermaelenkaart (1:20.000; digitaal; 16/08/2019)	30
Plan 15: Plangebied op topografische kaart 1952-1969 (1:20.000; digitaal; 14/08/2019)	31
Plan 16: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart, met aanduiding van (archeologie)nota's (1:1; digitaal; 17/07/2019)	34

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Huidige situatie gezien vanuit het noorden	5
Figuur 2: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het pleistoceen	14
Figuur 3: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het weichseliaan	15
Figuur 4: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het laatglaciaal. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.	16
Figuur 5: Kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:200.000 betreffende het plangebied	21
Figuur 6: Kenmerken van de quartairgeologische kaart 1:50.000 betreffende het plangebied	21
Figuur 7: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek	38

5 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	32
---	----

6 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2019. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.
- AGIV, 2019a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2019b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2019c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2019d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- BOGEMANS, F., 2003. *Quartaairgeologische Profieltypenkaart Schaal 1:50 000. Kaartblad 29: Kortrijk, Brussel*.
- BOGEMANS, F., 2007. *Toelichting bij de Quartaairgeologische kaart van Vlaanderen, kaartblad 29, Kortrijk, schaal 1/50 000. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie*, Brussel.
- BORREMANS, M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Gent: Academia Press.
- BROOThAERS, L., 2003. *Geologie van Vlaanderen, een schets*, Brussel.
- CAI, 2019. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2019. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DENEWET, L. & RINGOOT, F., 2017. Molenecho's. Available at: <http://www.molenechos.org> [Accessed December 15, 2016].
- DESPRIET, P., 1990. *2000 jaar Kortrijk. Topografische atlas. Van ambachtelijke Romeinse nederzetting tot moderne stad*, Kortrijk.
- DESPRIET, P., 2013. Archeologische atlas van Kortrijk. Deel I Buda en Overleie. *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West Vlaanderen*, 84.
- DESPRIET, P., 2008. Kortrijk en Vauban (1633-1707). Het ontstaan en de topografie van een vesting. 4de to 19de eeuw. *Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West Vlaanderen*, 68.
- DOV VLAANDEREN, 2019a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

- DOV VLAANDEREN, 2019b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2019c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- ERFGOED KORTRIJK, 2019. Beeldbank. Available at: <https://beeldbank.kortrijk.be>.
- GEOPUNT, 2019a. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2019b. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- VAN GOIDSENHOVEN, W., 2018. *Archeologienota IJzerkaai 6-27 (Kortrijk, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge.
- GOOGLE, 2019. Google Street View. Available at: <https://www.google.be> [Accessed January 11, 2018].
- IOE, 2019. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- JACOBS, J. et al., 1999. Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 29 Kortrijk. , p.69.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2017. Atlas van Jacob van Deventer. Available at: <https://www.kbr.be/nl/atlas-van-jacob-van-deventer> [Accessed April 14, 2017].
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2019. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- DE MOOR, G., 1997. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 21 Tielt*, Gent.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000.*, Leuven.
- DE MOOR G., VERMEIRE S., A.R., 1999. *Geologie van het quartair, kaartblad 22 Gent.*, Gent.
- VAN RANST, E. & SYS, C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000). , (April), p.361.
- ROELENS, F., 2017. *Kortrijk, Burgemeester Vercruysselaan 12-14. Realisatie Bioplanet en bijhorend opleidingscentrum. Resultaten archeologische prospectie zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek)*, Available at: <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/2650>.
- DE SMAELE, B. & PIETERS, H., 2017. *Het Cleyn Broel. Archeologienota voor het onderzoeksgebied Sint-AmandslaaDiksmuidekaai te Kortrijk, Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 26*, Gent.
- VAN STRYDONCK, M., DE MULDER, G. & ALDERWEIRELDT, M., 2000. *De Schelde: verhaal van een rivier*, Leuven: Davidsfonds Uitgeverij nv.
- VERBRUGGEN, C., DENYS, L. & KIDEN, P., 1991. Paleo-ecologische en geomorfologische evolutie van Laag- en Midden-België tijdens het Laat-Kwartair. *De Aardrijkskunde*, 1991/3, pp.357–376.

VERHULST, A., 1999. *The rise of cities in North-West Europe*, Cambridge.

WARLOP, E., 1968. *De Vlaamse adel vóór 1300*, Handzame: Familia et Patria.

7 Bijlagen

Bijlage 1 – Grondplan bestaande toestand

Bijlage 2 – Ontwerp groenzone en Finse piste